

VAIKU

1938

R.T

No 2

**PAIDE GÜMNAASIUMI, PROGÜMNAASIUMI
JA KAUBANDUSKESKKOOLI ÕPILASAJAKIRI**

AJATAR

PAIDE GÜMNAASIUMI, PROGÜMNAASIUMI
JA KAUBANDÜSKESKKOOLI ÕPILASAJAKIRI

TOIMETAJUD MIHKEL ROOSAARE

Nr. 2

12. detsembril 1938. a.

VII aastakäik

SISU: Toivo Säask (I g.) — Kehaline kasvatus. Heino Relvik (V pg.) — Narva kindlused. Hilja Kosk (V pg.) — Kollane sügis. Aime Luht (II g.) — Saaremaa. Helene Vainula (III pg.) — Isa jutustus. Juta Annus (III pg.) — Toila. Karl Klasmann (V pg.) — Viljandist Valka. Hilja Kosk (V pg.) — Öö Vokal. Edgar Oltjer (V pg.) — Kundas. Karl Klasmann (V pg.) — Ununematu mälestus. Guido Targo (I pg.) — Argipäev. Heikki Ilomets (I g.) — Meistervõistlused. Robert Volk (I g.) — Mõistatusi.

Riigiraamatukogu.

TOIVO SÄASK

Kehaline kasvatus

Sajandite vältel on taunitud inimese keha füüsilist arendamist. Keskajal ja palju hiljemgi on peetud vaimu ainuväärtuslikuks. Kehale on vaadatud vahel koguni kui eitavate elamuste põhjustajale. Tänapäeval aga on jõutud veendumusele, et kõrgemat inimväärtust ei saada ainuüksi vaimsete võimete viljelemisega, vaid ühise, kehaliselt ja vaimselt harmoonilise isiksuse arendamisega. Oli aeg, mil usuti, et sport viib inimeste vaimsed huvid mandumisele. See oli tingitud peamiselt sellest, et mõned spordiga ühekülgset liialdasid. Tänapäeval on sellest üle saadud, teadus ja kehakultuur on ühinenud ja nende ühiseks eesmärgiks on inimkonna kultuuri tõstmine. Kehakasvatus ja sport on orgaaniliselt kokku kasvanud noorsooliikumisega, kandudes koolidest ja noorsooorganisatsioonidest ellu.

Eriti tähtis on sport noorsoo kasvatus-töös. Spordis leiab noorsoo kujutus oma taotlusile suuna ja kirg õige eesmärgi. Kehakasvatus on ka enesekasvatus. Oma keha kujundada, see tähendab oma elu kujundada. Oma keha hooletusse jätmine on ränk eksisamm rahva ja riigi vastu. Ainult kehaliselt hästiarenenud inimesel kujuneb välja terve ning sügav elurõõm. Rahvad, kes ajaloos on kunagi andnud suuri riigimehi, väejuhte, kirjanikke, kunstnikke ja muid väljapaistvaid

isiksusi, on pannud rõhku keha eest hoolitsemisele. Keha hooletusse jätmine võib põhjustada rahvaste ja riikide elus tagasiminekut. Kehakasvatus kasvatab noori aumehelikus ja kõlblikus vaimus, kelledest peavad võrsuma ühiskonnale kasulikud ja eeskujulikud liikmed.

Iga kehaline saavutus läheb kiiresti kaotsi, kui sportlane seda ei kindlusta üha uute tegutsemiste ja harjutustega. Seega kasvatab sport ka inimese arengu tähtsaimat alust: püsivust. Spordi ülesandeks on mehisuse, jõu ja tahtejõu istutamine kogu rahvasse. Õige juhatuse ja kasvatusesega arenevad need jaatavad omadused ja kujundavad inimese iseloomu. Kiirus ja otsustamisvõime, need on sportlaste omadused.

Nii näeme, et sportliku kasvatuses abil arendame ettevõtlikkust, vastupidavust, kiirust, julgust ja osavust. Need viis mõistet on põhjapanevad sportlikus kasvatuses.

Kehakasvatus ja sport olgu meiegi elu tähtsaimaiks teeni- jaiks, kuid mitte eluks endaks! Kui me areneme selles vaimus, siis kasvavad meist tugevad liikmed ühiskonnale ja väärikad kodanikud riigile.

Narva kindlused

Peatume viivuks tänavate-vahelisel väljakul. Teispool sõiduteed asuva vanamoelise kindlusevärava kõrval seisab tunnimees. Üle õue läheneb teine sõdur ja nüüd toimub meie ees valvurite vahetus — nagu tükike riigikaitsetundi.

Liigume kasarmuõuele, mille ümber uinuvad vanad ajaloolised kantsihooned — oleme Narva Hermanni kindluses. Püüame siis ka kuulsa Pika Hermanni tippu vallutada. Muidugi mitte mäeronijaina väljastpoolt, vaid müüri seest üsna ebakindlat puutreppi mööda. Tornid endagi ülemine osa on puust. Vaade selle aknast on aga seda kodusem — tundub, nagu istuksid oma toas ja silmitseksid ümbrust. Ja see väljavaade on väärt näha! Esiplaanil nähtub linna kihav elukeeris. Otse meie eest voolab pärast kosehüpet rahunenud jõgi mere suunas. Taamal laiub ähmasena näiv Soome laht ja sellest idas — Venemaa. Vanasti tulistasid siit venelaste suurtükid... tulistasid ja lõhkesid, kuna läänest lähenes Raudpea ratsutades. Ta tuli, saabast sohu jättes, ja — võitis...

Mingem siiski alla tagasi; arvatavasti näeme nüüd sõdurite kööki.

Köök on moodne ja ruumikas, sisaldab neli auväärselt kogukat katelt, mis hoolitsevad sõdurite toitlustamise eest. Tähelepanu väärib ka kartulikooremasin, mis mõne minutiga võib köögitoimkondlase päästa nelja

pangetäie kartulite koorimisest. Kuid mis toimub kõrvalruumis? Seal pestakse parajasti söögilaudu ja muidugi — muusika saatel.

Taanlastel olevat ju loomalautadeski raadiod. Söögisaali seinal leiame toidutabelid ja päevaseid toiduainete norme. Meil ei tarvitseks neid lugedagi, sest iga sõdur teab peast: päevas 800 grammi leiba, manöövrite ajal 1200 grammi jne.

Kuid läheme nüüd venelaste poolt ehitatud Jaanlinna kindlusele, mis asub otse jõe vastaskaldal. Hermanni kindlus on rootslaste endine kõige idapoolsem kants.

Kõrge vaatetorn siin igatahes puudub. Seevastu on jõepoolne müür tunduvalt kõrgem, et varjata tegevust müüri taga uudishimulike pilkude eest vastaskantsi tornist. „Jaanid“ ise, see on Jaanilinnas elavad sõdurid, võimlevad parajasti garnisoni orkestri helide saatel. Huvitav on seda väljakut piiravalt vallilt vaadata.

Kohtume juhuslikult kellegi keskmist kasvu tüseda erariides härraga, keda sõduriteringkondades piinliku hoolega tervitatakse. Mainitu juhtimisel asumegi kasarmuid vaatlema. Selgub, et ta on garnisoni ülema asemik, auastmelt major.

Härra major, märgates meie poiste huvi õhukaitsekuulipildujate vastu, laseb sõdureil kapist ka ühe ehtsa „Maximi“ transportida ja seda demonstreerida. Korrapidaja ärevus

HILJA KOSK

Kollane sügis

Sügis, kuldkollane sügis,
Sügis, saagirohkuse aeg!

Üle põldude, rammusa mulla
laotub rukki lainetav vaip;
terad valminud langevad alla
kui männihaavadest vaik.

Sügis, kuldkollane sügis,
Sügis, saagirohkuse aeg!

Kaod sinagi ajamere ühtlase voolu
nagu varemaltki tuhanded, sajad
ning looduse agoonia, surma ja valu
märgiks on langevad kollased lehed.

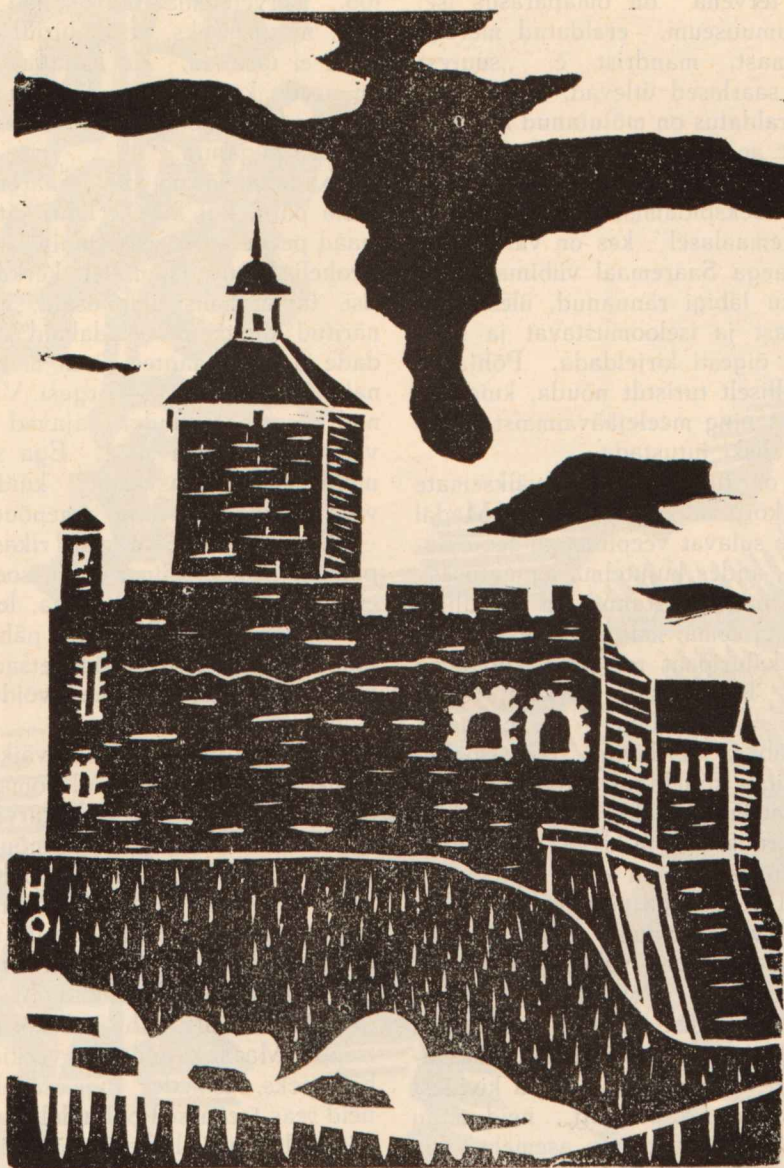
Sügis, kuldkollane sügis,
Sügis, saagirohkuse aeg!

Puud looka on painutatud viljast,
see suur — rõõmustav leid,
ning pruunikaskollasest taigast
valmib maitsev uudseleib.

reedab, et major just meelitusi ei armasta jagada, kui käsutäitmine soovida jätab. Ja varsti toobki viimane paar puht-sõdurlikku kõnekäändu kuuldavale. Kahju hakkab päris sõdureist, kes meie uudishimu pärast sel-

üks mees suutvat raskuseta viit jalgratast kanda.

Kuur, mis praegu sisaldab ainult jalgrataid, on varem olnud kabel ja olevat legendi järgi ehitatud 24 tunni kestel.

Hermanni kindlus Narvas

H. Oidermaa

liseid terav-tabavaid märkusi peavad kuulma ja ise sealjuures nii saamatuina näivad.

Ukse naabruses jutleb salkkond sõdureid. Kuuldub naeru ja on ilmne, et meie oleme nende lõbususe põhjuseks. Samuti tundub see vist meie juhilegi, sest kohe asub ta kõige agarama naerja kimbutamisele. Viimane, keegi prille kandev noormees, kuulub jalgratturite ridadesse. Need poisid pidavat oskama viiekesi ühel jalgrattal sõita ja samuti

Meie ringkäik on aga lõpul. Tänaud meie teejuhti, lahkume. Viimane jääb käevangu võetud jalutuskepiga meid silmitsema. Vististi tahaks ta meid õige varsti oma karsarmuis näha.

Hermanni kindluse väraval seisab sõdur veel ikka oma poodiumil, kiiver peas, täägiga püss, mis määruste kohaselt peaks olema laetud viie padruniga, jalale võetud, ja ootab vahetust, milleni, paraku, on veel aega.

Saaremaa

Saaremaa tervena on omapärasus ise, mingi vabaõhumuuseum, eraldatud merega muust maailmast, mandrist e. „suurest maast“, nagu saarlased ütlevad. See loodusest tingitud eraldatus on mõjutanud ka saarlaste arenemist, aegade jooksul on kujunenud neist omaette rahvas, nii oma igapäevase elu kui ka oma tõekspidamistega. Raske on muidugi „suuremaalasel“, kes on vaid turistina lühemat aega Saaremaal viibinud ega ole kõiki paiku läbigi rännanud, üles leida kõike omapärasust ja iseloomustavat ja seda siis eksimatult õigesti kirjeldada. Põhjalikust ei saa selliselt turistilt nõuda, kuid silmapaistvaimaist ning meelejäävaimaist detailidest võib ta siiski jutustada.

Saaremaa on tasandik, oma väiksemate ja suuremate kõrgendikega muidugi. Madal rand näib ühte sulavat veepinnaga, see omakorda taevaga, andes kujutelma lõpmatusest, vabadusest, avarusest. Rannik on käärunine, meri veel kaugel eemal madal. Siin-sääl kajakaid, mõni kaluripaata merel ja kuivavaid võrke rannal. Kõikjal aga on kive, suuri mürakaid ja peent kiviklibu — terve Saaremaa pind on läbi ja läbi kivine. Hääst põllumaast ei tarvitse kõneldagi. Mullakiht on tihti ainult detsimeetripaksune, mis pääle selle, on liiv, kruus, savi ja kivid. Maa südameks on aga paas, mis on kord sügavamale peidetud, kord kerkib aga päris pinnale. Põldudel peab ju vili kasvama. See kasvabki, hõre, kivide ja kivikeste vahelt oma päid taeva poole ulatades. Põldudelt korjatakse kive alatasa ja laotakse need siis aedadeks. Iga põllulapike, iga tükk karjamaad on Saaremaal piiratud kiviaedadega. Kuid kividest põldudel ei saada ikkagi lahti, neid nagu nõiutaks juure, iga ärakorjatu asemele tekib nagu kaks uut. Saaremaad iseloomustavadki need kiviaiad, mis koosnevad üksteise otsa laotud kividest. Samuti iseloomustavad on puutarad. Neid puutarasidki on ehitatud kõikjale maalapikeste ümber, tihti segamini kiviaedadega. Vahel on pool põllust piiratud kivitaraga, teine pool jällegi puutaraga.

Suur osa maast on karjamaa, kivine ja kadakane. Sääl kasvab kuiv hõre rohi, ja sellegi niidavad loomad maatasa. Rohkesti kasvatatakse lambaid, need hulguvad karjakaupa karjamaadel ja teede ääres; kus vähegi rohtu kasvab, seal teevad nad puhta

töö. Terved maalapid on nad tasaseks teinud, nii tasaseks, et niidurull kaugeltki nii hästi ei tasanda. Ka kadakapõõsaste kallal on need „kunstaednikud“ teinud sageli oma töö, nad on põõsadki tasandanud, ümmargusteks püganud.

Kadakapõõsaid on Saaremaal küll nii sama palju kui kive. Tihti jätavad karjamaad peene palee esise mulje oma tasase helerohelise muruga, millelt kerkib mitmekujulisi, tumerohelisi ilupõõsaid, ümmargusteks näritud kadakaid. Kadakaid kasvab kiviaedade juures, maantee ääres, metsas, mererannal, mitmekujulisi ja -kõrgusi. Vahel kerkivad nad kõrgeteks puudeks, ajavad oma juuri kivide vahele, liiva sisse. Ega sellisel pinnal muid taimi ei kasvaks, kuid kadakas on visa ja jonnakas ning vähenõudlik.

Üldiselt on Saaremaa rikas taimeliikide poolest, sealne kliima on ju soe. Kogu maa ei olegi kadakane karjamaa, leidub sood ja metsagi küllalt. Palju on pähklipuid, need moodustavad tihti pähklimeesad. Ja vabalt kasvavad metsas tammed võidu kaskede ja mändidega.

Õige palju näeb silm väikesi tuulikuid. Kunagi kuulus igale talule oma tuulik, nüüd on aga suurem osa neist tarvitamiskõlbmatud. Mõnel on kolm tiiba, mõnel kaks lagunut, mõnel üks, ja mõnel pole üldse enam tiibu. Enamik neist on Saaremaa tüüpi, neil pööratakse tuule järele tervet veskit, mitte ainult veskikübarat, nagu hollandi tüüpi tuulikuil. Tuulikud on ehitatud kõrgeile kivialuseile, kuhu viib kõrge redelimoodi trepp. Maastikupildis on veskid suureks vahelduseks, esinedes õige sageli. Vahel on neid reas teeäärseil põldudel kümneid, ja silm leiab üha uusi, halle ja omapäraseid.

Saaremaa talud paistavad teekäijale silma siit ja säält. Kord on mitu talu moodustanud külakese, kord paistavad nad metsa vahelt kaugete vahemaade tagant. Majad on hahkjad ja õlgkatustega. Kuid esineb ka uuemaid maju, mõnigi moodsalt punaseks värvitud. Maja ümbritseb mingisugune aed, harva küll õunaaed. Üldiselt on aga majadel elutuba, rehi ja laut ühise katuse alla ehitatud.

Maa Saaremaal ei toida küllaldaselt. Tähtsaks kõrvaltuluallikaks on kalandus; mereäärsed saarlased ongi kalurid. Käiakse

Maastik

Aksel Pärkma

ka mandril kraavi- ja ehitustöödel. Arvukad saarlased purjetavad aga meremeestena maailma vetel. Vilsandi saarel olevat peagu igast talust üks kapten, pääle selle madruseid ja kippareid. Elatakse sageli kehva elu, võideldes maaga ja merega, pannes elu kaalule iga-

Teed on Saaremaal väga hääd, kuigi mitte laiad. Nad meelitavad jalgrattasõitjaid ja jalakäijaid. Saaremaa ongi saanud turistidemaaks. See maakond on ju kuulus oma vaatamisväärsusilt. Kõik tahavad külastada Vilsandit ja selle juures asetsevaid

Saaremaa raudtee

H. Oidermaa

päevase toidu pärast. Saarlased on avameelised ja lihtsad. Süüakse sageli ühisest nõust. Toiduks on tavaliselt kala, kartul ja leib. Keedetakse harilikult kartuleid koos kuivatatud soolaste kaladega. Kartul on tuhlis. Kala süüakse kõige enam kuivatatult, ent ka suitsetatult. Kõige rohkem kasutatakse toiduks kuivatatud lesti, lestad on saare iseloomustavamad kalad. Populaarseimad on Nasva lestad, püütud Nasva küla äärsest merest.

Vaika saari, kus asub Vilsandi linduderiik. Need saared on huvitavad juba oma pinnalt, mis on kalju, vahelduvate lademetega ja paljude kiviliikidega; mitmekesise flooraga võluvad nad botaanikuid. Linnupesi on kõikjal, õhus ja vees mitmesuguseid merelinde.

Paljusid tõmbab Mustjala pank Saaremaa põhjarannikul. See kõrge kaljukallas ulatub kuni 10 meetri kõrguseni. Järsult tõuseb ta otse merest, all on väike kivine maa-

riba, kus saab liikuda, meri on täis kive ja ülal ripuvad kaljurahnud. Teine pank olevat merealune, langedes mõne meetri kaugusel kaldast sügavusse. Tore on kõndida panga all, hüpata kivilt kivile; ühel pool kivisein, kus päikeses säravad üksikud kristallid, teisel pool kivide vastu löövad vahused lained, suur meri. Pankrannik on 3–4 km pikkune. Selge ilmaga paistab üle lahe Ninase pank, samasugune pankrannik, aga madalam. Tingimata peab käima panga algusest lõpuni läbi, ühest kaljunurgast teiseni, mille taga jällegi vaid kivine nurk, aegamööda madalamaks muutuv. Ja tagasi tulda ült kaldalt. Algul on säälmetsatihnik, siis kadakane karjamaa. Kadakate juured otsivad teed kivide vahelt, ripuvad panga servalt alla; kalju vahelt niriseb kohati allsaid. Panga alguses on ilus kaluriküla, üks-teise lähedal seisvate kalaonnidega, paatidereaaga nende ees ja võrkudega taga.

Kaali järve peab nägema. See on väike, täitsa ümmargune, ümbritsetud põliste puudega. Järv on tekkinud langevast meteorikillust, mis kunagi sinna kukkudes maapinda sügava pajakujulise augu uuristanud, pinna-kihte kõrgele üles paisates. Säälmetsatihnik on nüüd sügav järv. Selliseid väiksemaid järvi ja kuivi augukesi on ümbruses veelgi. Nad kõik on looduskaitse all ja teaduslikult suure tähtsusega. Juba looduslikultki on järv tähtis vaatamisväärsus ja maalimisobjekt.

Sörve säär on pikk kitsas poolsaar. Sõidetakse selle lõunatippu, kus on tuletorn. Säälmetsatihnik avaneb vaade sääre lõpule — „Vesiliku maale“. Selle moodustavad väikesed laiud, mis kaugemal madalikeks muutuvad. Siit paistab isegi Lätimaa. Sörve viimane tipp on paarsada meetrit tuletornist eemal. Maa üha

kitseneb, lõpuks jääb jalge alla ainult ahtake kivine riba, nii et sellel vaevu veel seista saab. Lained löövad vahel üle jalgade. Maapind on kiviklibu täis külvatud. Merekohin ja tuul on ümberringi.

Kuresaare, Saaremaa päälinn, paistab kaugelt oma rohelisest kerkiva piiskopilosiga. See süngeloss tervitab tulijaid ja lahkujaid. Sinna saare kuurorti rändab matkajaid, suvitajaid ja haigeid, sest Kuresaare mudaravilad on kuulsad. Rahuarmastajaid suvekülalisi võõrustab Kuresaare hästi, see vana rahulik linnake.

Saaremaal matkajale jääb üheks huvitavaimaks mälestuseks Kuresaare raudtee. Laevaga lahkujale asetab see toreda punkti mälestustesarja lõppu. See raudtee ühendab Kuresaart Roomassaare sadamaga. See on Maailmasõja-aegne väliraudtee, veelgi kitsam kui kitsarööpmeline. Vagunid on väikesed, osalt lahtised. Konduktor ronib sõidu ajal ühest vagunist teise, sest vagunil on vaid üks uks. Vahel on vedur ees, vahel taga, olenedes liikumise suunast. Sadamasse sõites on ta ees. Mõnikord juhtub, et karjamaalt satuvad lehmad raudteele. Lehm tuleb teele, seisab, vahib otse rongile vastu ega mõtlegi ära minna. Konduktor hüppab siis esimesse vagunisse või vedurile, vehib kättega ja kisab tüki aega, vahel rongki peatub, kuni viimaks loom aeglaselt eemaldub. Rong ise liigub samuti aeglaselt.

Saaremaad tasub külastada. Siin on palju ilu, just omapärast ilu. Ärgem arvestagem vaesust, lagedust ja tavalises mõttes vana ning inetut, vaid leidkem selles kõiges kaunist! Ilu tuleb otsida, siis leiab teda tuhandekordselt.

HELENE VAINULA

Isa jutustus

Laias avaras taluköögis, suurel laual põleb ähmane õlilamp ja laiutab vilkuvaid valguskiiri valgeks lubjatud seintele. Läbi avatud ukse tungib kõrvaltuppagi nõrk valgusejuga. Hämamas toas tundub meeldivat hõngu; raudahjus praksub hubaselt tuli. Istun mõtiskelles seinä ääres ja kuulan tasast muusikat. Samas ahju kõrval istub isa, pea toetatud toolileenile, aegajalt puhudes õhku

siniseid suitsurõngaid, mis laienedes tõusevad kõrgemale ja siis pikkamisi hajuvad.

Isale vist tundub igavana selline istumine. Ta viskab suitsuotsa ahju, kõhatab korra, ja mulle näib, et tal on midagi rääkida. Kõhatab veelgi korra ja venitab siis pikkamisi: „Njaa, istu lausa siin toas pikad õhtad läbi ja ega päevalgi toast pailu kaugemale saa. Tervis ka ju nii vilets. Eks see

ole sellest noorepõlve rähklemisest, kus ta jääb! Mölla ikke päevatõusust loojani mõisaväljal, eks see kõik mõju. Ega selle rukki-leikusega minul nüüd suurt rasket tööd, eks oma põllul saand muidugi sirbiga leigata, aga mõisas, seal olin enamiste hobusemees, seal olid minu a'al ju masinad. Peksmine läks ka masinatega. Rehepeksu siis oli vähe — aga eks seda saand ka läbi teha. Ega ta nõnna ull olnudki, kui veel oma isalt-emalt kuulsin. Pailu noori inimesi koos, sai nailla ja naeru tehtud. Oli küll, et õhta hilja tule mõisaväljalt — hommiku kella 3—4 a'al mine rehte peksma — aga näe, teinekord sai pill selga võetud ja muudkui omasugustega tantsu lööma. Aga eks õigel a'al pidand ikke tööl olema küll ja ega vasta tohtind hakata, siis oli teada, et küünlapäeval otsi uut mõisa, kus sind võetakse.“

Isa tõmbab viivuks hinge, naeratab siis ja algab samas uuesti:

„Eks nailla saand seal nüüd mitmed

moodi tehtud. Me mõisas oli üks vanamees, Rein või mis ta nimi oli, ega liignime kuuldk. Va vigurivänt ja naillahammas oli teine. Noh, parun nõudis ju, et iga kord ikke pidi teretama, kui jälle vasta läksid. Rein tegi siis mõisa õue peale asja, käis ikke seal ringi, läks ju kuus korda härrale vasta, võttis ikke iga kord mütsi peast ja piibu suust ära, ütles oma kuus korda et: „Tere, härra parun.“ Noh eks see olnd paruni meele pärast küll. Aga kui Rein seitsmendat korda vasta tuli, siis enam ei teretand — mõtles, et no mis ta siis õige ütleb. See nüüd küll härrale ei meeldind, kähvas kohe et: „No kas sa, Rein, siis teretada ei oskagi?“ Rein jälle ütleb oma rahuliku häälega: „No kuus korda jo teretasin, tea kas sest veel ei aita?“

Naerdes lõpetab isa jutu. Tuligi ahjus on kustunud. Väljas sajab halli sügisvihma. Õed tulevad tallist lüpsmast. Lüpsikute kolin eksitab toas valitsevat sujuvat vaikust.

JUTA ANNUS

Toila

Tibab peent uduvihma. Taevas on nukker ja hall. Hallidena ja nukratena seisavad Toila majadki. Poe ukseks seisab kaupmees, saates pilke meie poole, igavuse peegeldudes näol. Ronime omnibusest välja ja algab rännak kõrgelt kaldalt alla kalurikülla. Kallas on järsk ja sellepärast viib tee libamisi alla, olles merepoolsel küljel piiratud tõkkepuudega. Seisame ja naaldume tõkkepuudele. Ahtake rannariba jääb peaaegu tähele panemata kõrge kaljuseina ja avara mere vahel, mis taamal, kuski silmapiiril sulab ühte halli taevaletusega. Pisikesed lained rulluvad merel, siin tõustes, sääl hääbudes, kord kerkides vahuga harjal, kord vajudes mere ääretusse rüppe.

Läheme edasi. Jõuame alla rannale. Kui palju on siin kive. Kõik nii ühesuurused, valged, ümargused! Ja neid on siin nii palju, nad katavad ranna paksu valge korrana, mis mere pool tumeneb, liivaga seguneb. Kividele on ehitatud siinsed majadki, väikesed nagu nukumajad, kuid hallimad, enam luitunud ja mõni viltugi vajunud...

Oleme majaderea alguses. Kohe esimese maja taga puhastatakse võrke. Mees ja

naine, mõlemad keskealised, säärikutes, riided täis soomuseid, raputavad võrke nii, et silgud lendavad maha kividele, vastu majakese seina, nende eneste jalgadele. Paar silku on kangekaelselt võrku kinni jäänud, neil haarab naine sabast ja viskab nad maha teiste juure, kuhu on kerkinud neist juba hunnik.

Läheme edasi. Järgmise maja juures on suurem laudehitis — sara — silkude suitsetamiseks. Suurest puukorstnast kerkib suitsu otse üles, kõrgemal segunedes halli õhuga. Astume sisse. Kehakad kalurinaised, villaste rätikutega peas, askeldavad siin kähkukähku. Mõned neist pistavad laual hunnikus lebavaid silke varraste otsa, üks naine viib vardad silkudega veenõu juure, loputab neid ja annab edasi naisele, kes vardad laob raamile ja raamid asetab risttahuka-kujulise raudvarbadest esemele, ja alles nüüd rändavad silgud suitsetamisele.

Õpilaste hulgast avaldatakse soovi osta suitsusilke. Meid palutakse veidi oodata. Varsti tuleb suitsetamiselt värskeid silke. Ootame. Siis kamandab keegi, kes just, seda ei näinud, meid teise ruumi ja seal

algab silkude ostmine. Peagu kõik ostavad. Kes sada, kes viiskümmend, mõni kakskümmend. Olen jäänud taha ja eelistan oma järjekorda oodata väljas. Lähen välja ja seisatan. Meri kohiseb tasa ja taevas nutab ikka veel...

Paatide läheduses on õpilasi. Nad on silgud kätte saanud ja söövad neid seal. Söövad ja kiidavad. Pakuvad teistelegi. Jutleme, siis lähen uuesti sarasse, et saada

ka silke. Kui tulen nendega välja, pole enam aega neid siin merekaldal süüa, sest juba hakkame minema.

Jälle rännak teel mööda kaljuseina, seekord üles, ja siis ronime jälle omnibusse. Ikka veel piserdab vihma, kohiseb meri sahisvate puude taga, siis hakkab omnibuse mootor tööle ja minuti pärast — hüvasti Toila!

KARL KLASMANN

Viljandist Valka

Matk, mida kirjeldan, polnud tavaline reis raudteel ühest linnast teise, vaid palju huvitavam. Huvitavam selles mõttes, et meie (isa ja mina) katsime selle umbes 80 km pikkuse maa jalgrattail, ja seetõttu, liikudes maanteedel, pääsesime maale ning loodusele palju lähemale. Ebatavaline oli aga meie matk veel selle poolest, et sain sel rännakul nagu hetkeks astuda minevikku, nimelt meie mineviku huvitavaimasse ossa — Vabadusõtta.

Järgnevate ridadega katsun edasi anda seda, mida nägin-kuulsin ja läbi elasin...

Tunnen midagi kõditavat näol, millest ärkan. Kuna nägin öösi und ilusast ilmast, — vaatan vaistlikult aknast välja ja mulle naeratabki vastu hele päike. Ruttu tõusen, riietun ja puhastan eelmise rännaku pori jalgrattail, sest täna sõidame Valka. Peale neid toiminguid pesen end. Tuju on hea, sest igatsen juba pääseda siit. Einetame, pakime asjad jalgrattaile ja jätame südamlikult jumalaga tädiga, kelle kodus peatusime Viljandis, ja tema perega. Ei ole kahju lahkuda ilusast Viljandist, mis kinkis meile vaid paar vihmarikast päeva.

Linnast lahkudes satume ootamatult munakiviteele, mille saatus nagu meie võimete prooviks on ette asetanud. Mõtlen endamisi: enne töö, pärast lõbu. Rõõmustan, kui peale 4 km sõitu peatume jõekese sillal, mis voolab Viljandi järve viimsest lõunapoolsest sopist. Kasutame võimalust ja raputame Viljandi tolmu riideilt ning liiva kingadest. Kaardi uurimisel selgub, et asume Raudna jõe (Pärnu jõe harujõgi) sillal ja Viljandi järve lõunaotsal. Heidame viimse pilgu järvele ja linnale. Nad näivad alles magavat. Ühtegi sõitjat ei näe vaiksel järvepinna, vähimatki müra ei kosta linnast, ainult üksik vares len-

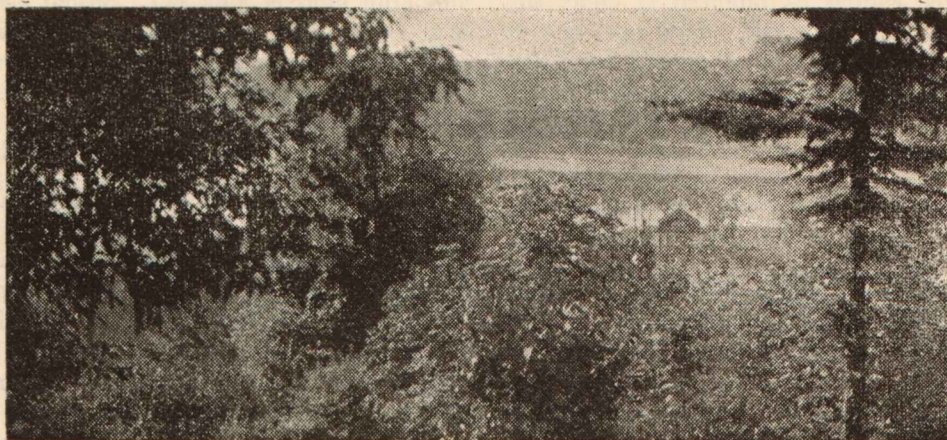
dab rahulikel tiivalöögel üle vee linna poole. Mõttes saadan temaga tervitusi Viljandile ja pöoran jälle oma armsa terashobu nina Valga suunda. Munakivitee lõpeb ja algab sile ning avar kruusamaantee. Sõit edeneb jõud- sasti, kuigi tuul on poolviltu vastu. Päike kõrvetab juba üsna „asjalikult“ ja pea märkan ka, et Viljandimaa on õige künklik. Nimelt kui sõidul kuhugi künkale jõuame, valitseb seal säärane lämmatav kuumus nagu saunas, nii et võtab läbimärjaks ja nõrgaks. Tundub, et õhk on hingamist mattev. Peatume higriseina Paistu teel. Teepervel istudes meenub mulle söber Vares, kes siin läheduses suvitab. Küllastaksin teda meeeldi, kuid ei tea ta täpset asupaika. Meie ees kõrgel künkal asetseb Paistu oma ilusa valge kirikuga. Maju õieti ei näegi, nad on kadunud rohelusse. Ülal künkal kirikupoes „hävitame“ pudeli õunajooki, mis meid tublisti karastab. Jätame Paistu seljataha. Meid ahvatleb kün- gas, millel on kustunud jaanitulease ja mil- lele ronimine tõesti tasub: meile avaneb suu- repärane vaade, kaugel silmapiiril sinetavad metsad, peene nõelana paistab idast Viljandi kiriku torn. Äkki hakkavad helisema Paistu kiriku kellad. Pühalik tunne võtab aset minu hinges, meenub kodu, ema...

Kui edasi sõidame, näeme pahemal pool kauguses sinetavaid mägesid. On tunne, nagu viibiksin Shveitsis, olguigi et ma seal kunagi pole käinud: kauguses mäed ja ise vurad künkalt künkale. Nii liikudes ja aeg- laselt peatudes on huvitav jälgida maastikke. — Viljandimaa on jõukas maa; mööduvad tihedad ristikutõllud vaheldumisi lainetavate rukkiväljadega. Ristikulõhn tahab paiguti hinge matta ja tunnen seda raske pilvena en- dale vajuvat.

Lõunapaiku peatume endise Kärstna

mõisa eel, nn. Kabelimäel, looduslikult ilusal kuuse- ja männimetsaga kaetud mäel. Siin asub triangulatsioonipunkt — 20—25 m kõrgune palktorn. Asume siia kuuskede alla rukkiväljaku servale puhkama. Nõjatun mugavalt hiigelkuuse näjale. Tunnen kosuvat, värsket vaigulõhna. Vaatlen ümbrust: saledad, kuid tugevad rukkikõrred on kumargil kuldsete peade raskuse all ja kõiguvad tasa nõrga tuule käes. Mul on nii hea

na lahingus langenud vabadussõjalasile. Isa ütleb, et ei tunne Kärstnat enam ära. Nii palju uusi maju on mõisasüdame ümber siginenud. Isegi mitu poodi on siin. Mälestus-samba leiame teede ristlemiskohal Kärstnast Tõrva poole. Kolmenurgelisel, noore muruga kaetud platsil, mis ümbritsetud kuuskede he-kiga, asetseb monumentaalne nelinurkne graniitsammas, mis ülespoole kitseneb. Esimesel küljel on vaselõikes stseen ühest Kärstna

Viljandi

Vaade järvele

olla, ununeb teeväsimus ja pikk tee, mis veel ees. Kuulan huviga isa mälestusi Vabadussõja-aegseist lahingupäevist, mil isa oma meestega sõdis siin — Kärstna all. Mu silme eest mööduvad sündmused nagu pildid ekraanil. Need pildid on eriti teravad ning värvikad, kuna viibime maastikul, kus arenesidki jutustatavad sündmused, s. o. — võitlus ülekaaluka vaenlasega. Nii mööduvad mu eest lahingud Kärstna mõisa pärast: esimene neist 2. jaanuaril 1919, kus meie 13-meheline ratsasalk võitles vastase 100-mehelise eskadroniga, viimase siiski põgenema sundides. — Näen vaimus isa lahingukaaslase ja sõbra ltn. Fišer'i surma, kes tabatuna vaenlase kuulist variseb hobuselt Kärstna mõisa õues. — Näen ka, kuid venelased, kohutatuina meie meeste surmapõlgavast rünnakust, ruttavad hobustele ning kihutavad Tõrva suunas. — Siis järgnevad pildid lahinguist Helme ja Tõrva all, sealt pikk lahinguterida kuni Valgani, Valga vallutamine ja vaenlase surumine piiri taha.

Nii avaneb mulle Kärstna Kabelimäel isa jutustuste kaudu võimalus pilku heita meie mineviku heroilisemasse ossa — Vabadussõja sündmustikku.

Puhanult liigume edasi Kärstna mõisa poole, et otsida seal mälestussammast Kärst-

lahingust. Teisel küljel — graniiti raiutud sõnad: „Teekäija! Seisatad sa siin, siis mäleta! Võideldes surime, et vabaks jääks eestlaste maa!“ Kolmandal — „Su üle Jumal valvaku, mu armas isamaa!“ „Siit saadik ja mitte enam!“ 2.—6. I 1919. Need võimsad sõnad jätsid minusse sügava mulje.

Neljandale küljele on raiutud kõigi langenute nimed, kokku 18 nime. Ka isa sõbra ltn. Fišer'i nimi.

Edasisõidul vaheldub okas- ja lehtmetsaga kaetud mägimaastik lainetavate rukkija lõhnavate ristikuväljadega. Lähene Helmele. Paremalt meist lookleb Helme ürgorg, vasemal kohe tee kõrval mäeahelik, kaetud männimetsaga — Helme. Siin lootsin näha vana kantsi varemeid, näen aga vaid lokaavat rohelist kõikjal. Vanad hiigeltammed sirutavad oma tugevaid, üksteisesse põimunud ja läbisegi kasvanud oksid igasse maailmakaarde, kuna haavad ja sihvavad kuused näivad taevasse tungida tahtvat. Ei vähi-atki varemeosa pole teelt näha. Kõik ennemuistse näib loodus olevat taas hävitanud. Aga siiski, midagi valget vilgub tüvede vahelt. Ja nüüd, kuna puude vahel on avaus, avaneb meile vaade väikesele legendikule. Poolringis seisab rida telke üksteise kõrval. Siniseis riideis tütarlapsi askeldab nende üm-

Haapsalu vaade

ber, keset lagendikku asetseva lõkke ääre on koondunud mõned, rõõmsat jutusuminat kuulnud sealt. See on gaidide laager.

Sõidame parajasti üle sillakese, kui meist möödub kiirel sõidul kaks jalgratast. Kuulen kõlminat. Peatun ning silman teel tervet, läikivat hobuserauda: „Tohoo õnne!“ mõtlen ja võtan hobuseraau kiiresti üles.

Tõrva lähedal peatume ja korraldame veidi oma välimust. — Tõrvas leiame kergesti „Reisijate kodu“, kuhu paigutame oma jalgrattad ja pakid. Sööme ja asume siis Tõrva linna vaatlema. — Tõrvat Paidega võrrelda ei saa, sest Tõrva on noor — Paide aga vana. Kolm Tõrva peatänavat (Viljandi, Tartu ja Valga tänav) on asfalteeritud. Imetleme kõrgeid kivihooneid, mis isegi Tallinnasse sobiksid. Kindral Laidoneri puiesteenäeme äsjavalminud uhket gümnaasiumihoonet, meie Paide omast kaks korda suuremat. Gümnaasiumi taga on hästikorraldatud aed ja gümnaasiumi kõrval ilus mälestussammas Vabadussõjas langenuile. Sealt algab Tõrva uhkus — männimets, õigemini park, mis on piiratud ühelt poolt jõega, teiselt poolt järvekesega. Imetleme Tõrva linna ilu siitpoolt ning võtame siis suuna otse läbi linna teisele poole külge ja varsti olemegi Veski tänaval, millega rööbiti jookseb jõgi. Teisel pool jõge näeme moodsat valget hoonet torniga, mis osutub linnavalitsuse asukohaks. Vastupidist minu väitele, et Tõrva on noor, tõendab aga see tänav. Siin leiame kaks minevikujäänust. Nimelt vanale suitsutarele sarnaneva arestimaja ja veel veneaegse, hiina pagoodile sarnaneva kinohoone venekeelse pealkirjaga: „Kinoteater Metropol“. — Järgmisena satume Tantsu- ehk Linnamäele, mis suuruselt ületab kaugelt meie Vallimäe ja on hiljuti looduskaitse alla võetud. Mägi on kaetud vana männi- ja kuusemetsaga ja ühelt poolt piiratud jõega. Silda pole, saame aga vastutuleliku paadimehe abiga üle jõe. Vaatleme nüüd linna ka kolmandast küljest. „Leiame“ siin ilusa kahekordse algkoolihoone ja ühe õunapuupuistee. „Täis kiitust“ ja tunnustust Tõrva ilule pöördume „koju“. Voodis mõneldes lasen veel kord vaimus mööda libiseda sel elamusrikkal päeval, kuni jään raskelt magama.

... Tumedad varjud langevad teele. Ratasalk sõidab seda mööda piki kiviaeda, millest viib värv mõisaõue. Näen õuel vilksatavat tumedaid kogusid, mis vaikselt kaovad hoonete vahele. Tean, need on punased, nad varitsevad meie mehi. Tahan karjuda, neid hoiatada, kuid ei saa... Ikka lähemale

jõuab kabjaplagin, nad keeravad õue — nüüd — kostab pauk ja salga juht võpatab, variseb hobuselt. Algab metsik paukude ragin, haavatute oigamine, hobuste hele hirmumine, üksikud hüüded — käsklused ja...

H. Oidermaa

kaugeneb kabjaplagin ning mu ümber on jälle vaikus...

Äkki näen sõdurit kaljul, verine mähis ümber pea, käes Eesti lipp. „Siit saadik ja mitte enam!“ kuulen teda hüüdvat...

Siis näen nagu laia, punast joont jooksvat üle kogu Eesti — veripunaset leegitsevat tõrvikut meeste käes, kes seisavad sel joonel. Miks ei tungi nad edasi? Miks kõhklevad nad? — Nad ei saa edasi, sest kõikjal astuvad neile vastu teised hüüdega: „Siit saadik ja mitte enam!“...

Varahommikul äratab mind isa. Viibides veel unenäo mõju all upitan enese voodist. Pesen ja riietun ning siis näen, et sajab vihma. Einetame ja otsustame siiski sõita. Valgani on ju ainult 30 km ja ega vihm meest ei sulata. Peatume alles 22 km peale Tõrvat. Sadu on lakanud ja männimets on nii ilus, et meelitab peatuma. Õhk on haruldaset puhas ja täis osooni lõhna. Uurime kaarti ja teen endale plokki reisu-märkmeid. Kuni Valgani tuleb meil rasket võitlust pidada munakivisillutisega ja sooviksin oma jalgrattale „kondimootori“ asemele terasest mootorit. Lõpeb aga ka see teosa ja väsinuina, kuid rõõmsaina jõuame Valka, kus varsti istume mugavas toas ja hästikaetud lõunalauas ning jutleme rõõmsasti meid võõrustava pererahvaga möödunud rännaku raskusist ja muljeist.

Nii lõppes meie matk Viljandist Valka.

Õo Vokal

Õhtu saabudes jõudsin Vokale — meie „ööresidentsi“. Kuna Voka algkool asub endises mõisa härrastemajas, olid sääl päris mugavad ruumid. Magamisruumi oli juba öled toodud.

Päale õhtusööki, mida ma lasin endal hää maitsta teiste kulul, algas koolisaalis väike jalakeerutus. Kuna ma ei tantsi või õigemini tantsida ei oska, siis läksin magamisruumi ja hakkasin ajaviiteks „luuletama“. Närides pliatsiotsa, sõnu ning tähti maha kraapides, sain valmis järgmised read:

Õhtu, süttinud tuled...

jumalik tango, kas sa kuuled...
muusika saatel libisevad paarid,
sahisevad paljail sääril sandaalid...

Keset neid sentimentaalseid ja romantilisi ridu pistis keegi pää ukse vahelt sisse ühes labase märkusega minu kohta, mistõttu Muus põgenes, mind üksi jättes. Istusin aknale ja vahtisin hämarusest paistvaid ähmaseid hahme, kuni ka teised plikad naasid.

Kuna meil oli Trossiga üks tekk, siis algas viimase pärast äge võitlus. Ly väitis, et temal on rohkem õigust, kuna tekk kuulus temale, mina aga ütlesin, et kel jõud, sel õigus.

Teised vist olid raudsete närvidega, kuna nad päale väsitavat päeva kuidagi magama ei suutnud jääda. Muidugi veeretati süü jällegi Kose päale, kuid mulle tundub võimatuna, et minu paar märkust Rakvere kohta keelas teisi magamast. Noh, kui see tõesti nii oli, palun siis südamest vabandust!

Selle järele, kui klassijuhataja toa val-

gustas ja vaesele „patuoinale“ (selle all mõeldi vist jällegi mind) kümme kord „epistlit“ luges ja veel kord öörahu palus, tekkis lõpuks vaikus.

Mina olin vahepeäl Trossi juurest „ära rännanud“ nn. uurimisretkele, kuna oli vaja selgusele jõuda, kumb kummast üle norskab, kas Laan või Anderfeldt. Minu tagasi jõudes Trossi juure oli viimane hirmus vihane, kuna tema pidas mind kõigi nende pahanduste põhjustajaks. (Pole väga viga, isegi usuisa M. Lutherit peeti kord ketseriks.)

Lõpuks leppisime ilusasti ära ja sõpruse tunnuseks jõime ühest pudelist marjamahla, keerasime siis üksteisele seljad ja uinusime õndsasse unne.

Hommikul ärgates leidsin, et mu küljekondid olid läbi õlgede kõvale põrandale vajunud. Kuid ma ei julgenud kõvasti hingata, veel vähem liigutada, kuna kõik olid tõsised ja teesklesid süütuid magajaid.

Igavene häda oli pesemisega, kuna kõigil polnud korraga ruumi. Leidsin ühes nurgas vaba pesemisnõu ja hakkasin rutuga silmi küürima, kuni leidsin, et üks ebadiskreetne „sell“ oli oma tolmused ja higised jalad veekraani alla asetanud. Neelasin alla sõimusõnad, kuna tuli meele, et on hää sellestki, et ma silmade asemel hambaid ei pesnud.

Nii möödus meie esimene õo Vokal. Kahju oli ainult sellest, et Vausi hiilgav idee, värvida plikadel varvaste küüned sarkapunaseks, jäi teostamata.

EDGAR OLTJER

Kundasse

Autobus arendab viiekümnekilomeetrilise tunni-kiiruse jättes seljataha Rakvere viimased majad — 2.suurtükiväe grupi esinduslikud telliskivist kasarmud ühes väga hoolikalt korrashoitud muruplatside ja liivateedega ning kasarmute taga laiutaval lennuväljal õpust tegevate sõduritega — ning suundub piki kitsast, sirget, põhja poole suunduvat teed lähemale merele — Kundasse. Tee on kohati kartustäratavalt kitsas, kahel

pool kraavid, nende taga enamasti metsad, mõned soostunud paigad ja kiviklibustikuga põllulapid kevadisi töid tegevate põllumeestega. Tahtmatult meenub kõnelus ühe rakverlasega, kes kaldus kiitma Rakvere ümbrust hea põllumaana. Kui talle siis tagasihoidlikult meenutasin Paide ümbrust, siis lausus ta endastmõistetava arusaamisega: „Mis Te nüüd Paide ümbrust räägite!“ Nähtavasti on Rakvere ümbruse elani-

kud hästi harjunud sealse põllupinna omaäustega ja sealt saadava saagiga ning seetõttu täis suurt tööindu.

Autobuse juht hoiab kindlakäeliselt ning peremehekult oma suurt punast masinat keset kitsast teed, kuni vastu tuleb maamees vankriga, Asi muutub keeruliseks. Juht ajab masina viimase võimaluseni paremale tee servale. Kuid nähtavasti on taluniku hobune hästi harjunud selliste vastujuhtumistega, sest talumees ei suvatse isegi vankrist välja astuda, vaid juhib hobe buse läbi madalavõitu kraavi omnibusest mööda.

Veel kümme-kilomeetrit sõitu mööda liikluse ta teed, kui kõigepealt hakkas paistma paksu musta suitsu, välja pursatud nn. „Kunda torudest“, nagu neid seal ümbruses nimetatakse. Ja tõesti meenutab see korstnate hulk mingisuguseid torusid, mis sirutuvad taeva poole, üks pikem kui teine. Linn ise — väike, nagu ta on — ei paista alguses läbi tiheda tolmu ja suitsu hästi silmaga oma piirjoontega. Kui hakkad hoolega uurima maju, siis tundub, et need enamasti tsemendivabriku ümber ehitatud tööliselamud on kaetud nagu tsemendikorruga, sest tõesti tsemendina tundub see hall tolmuhiht, mis katab maju ja määrab käsi, kui seinu käega puudutada. Käinud sadamas, mis sel momendil tundub olevat välja surnud, läheme vaatama selle linnakese ülalpidaja — tsemendi saamiskäike.

Kunda asub tsemenditööstuse seisukohalt vaadatud ideaalsel seisukohal, kuna sealt leitakse kõiki tsemendi tootmiseks vajalikke aineid. Siirdume savi väljakaevamise kohalt otse vabriku suurele hoovile. Tihti paneb läkastama suits, mis valgub välja kõrgetest

tsemendist korstnatest. Astume tööstushoonetesse, kus võime jälgida tsemendi valmistamist ja isegi pakkimist ja pakendite valmistamist. Võimatu on kirjeldada kõiki neid toiminguid ja tööprotsesse, mis seal sünnivad. Sajad hiigelläbimõõdulised rattad pöörlevad pörguliku kiirusega ja kohati sünnitavad kõrvulukustavat müra. Üks ruum, kui teda üldse selleks võib nimetada tema liigi sajameetrilise pikkuse tõttu, on läbitud pikuti toruahjust, mis mürisedes veereb ringi. Ahjus lõõmab tuli, mida võime vaadata kitsaste pilude vahelt läbi eriliste tumedate klaaside, sest nendega ei kannataks meie silmad välja seda eredust, mis voolab välja ahju pörgupalavast sisemusest. Jääb imestada, milline jõud paneb liikuma kõik need müra-tekijad. Varsti saame sedagi teada, kui liigume jõujaama poole. Tõuseme üles trepist ja leiame end avarast saalist, kus ei ole kuulda mingit häält, võrreldes vabriku enesega. Ometi on see avar saal täidetud dünamotega, mis liikudes hiiglakiirusega sünnitavad vaid tasast vihinat. Nii siis pettumus. Lootsime siit leida veel suuremat kära, müra ja tolmu kui sealt, kuhu voolab siit kõik energia. Huvitav, et sellest suurest saalist jätkub energiat peale Kunda hiigלקאיתise veel Kunda ja Rakvere linnale!

Väljume vabrikust, sõit jätkub jällegi piki põhjarrannikut ida poole. Varsti hakkavad vasakult paistma samasuguste suurte vabrikute korstnad — Aseri. Paremalt upub suitsuvinesse Kohtla põlevkivitööstuste rajoon suure kaugelepaistva tuhamäega.

See on kogu Eesti au ja uhkus — Virumaa tööstusrajoon.

KARL KLASMANN

Ununematu mälestus

Istun juba pool tundi oma kirjutuslaua taga, tühi paberileht enda ees laual. Peas on nagu mingi tühjuse tunne, mõtted nagu ei tahaks „vedu“ võtta. Kavatsen kodukirjandi kirjutamise homseks jätta, sest aega ju on. Seekordne kirjandi teema on tõepoolest minule veidi sobimatu — „Unustamatu mälestus!“ Olen alles noor ja pean ütlema, et minu elus seni mingit ununematut asja sündinud ei ole. Aga — tekib mõte — miks peab see just minu elu episood olema? Võin selle vabalt luuletada! Võin ka nõu küsida mõnelt tuttavalt! Muidugi!.. Käes!.. Lähen õige onu Petrovi juure. Kindlasti teab ta mulle midagi rääkida. Tõusen lauast ja saan vaevalt mütsi pähe panna, kui keegi koputab. Uks avaneb ja sisse astub — onu Petrov. Siin pean natukeseks peatuma ja lühidalt seletama, kes õieti on onu Petrov. Kujutage ette pikka meest uhke kotkaninaga ning habemega, pika halli habemega, mis on alati sassis. Olgugi et onu on vana, käib ta veel sirgelt, ilma kepita. Onul on tihedad mustad juuksed, läbipõimitud paljude hallide niidikestega. Üle kõrge lauba jookseb arm, saadud võitluses karuga

Siberi metsades. Tihedate hallikas-mustade kilmude alt valguvad teravad, kuid sõbralikud hallid silmad. Muidu on onu vana, kuid alati, kui vaatan neisse silmisse, imestun ikka uuesti: neis silmis peegeldub noorus! Olgugi et tal on vene nimi, põlvneb ta vanast eesti soost. Vene valitsuse ajal oli ta Siberis metsa-ülemaks, tema valduse all olid lõpmatud ruutkilomeetrid metsa, kus elutsesid kiskjad hundid, tugevad karud, väledad hirved, metskitsed jne. Järgnev jutustus põlvnebki sellest ajast.

„Ma olin,“ jutustab onu, „alles poisike, 17 aastat vana ja mu isa oli metsaülem Siberis. Tihti saatsin teda ta käikudel metsa ja kuulasin tema seletusi kiskjate elu kohta. Sageli aga hulkusin üksi mööda põliseid laasi, truu koer kannul ja jahipüss õlal. Kord säärasel käigul kuulsin tigidat mõminat selja taga, möödudes kaljulõhest, millesse viisid suured kapa-jäljed. See oli karu. Sain aru, et polnud võimalust põgeneda.“

Selgituseks olgu mainitud, et kuigi Siberi metsade pruun karu on kohmakamaid loomi, võib ta arendada

inimesest palju suuremat kiirust. Säärase looma koopa ette olin minagi sattunud. Võisin ainult loota, et mu vastaseks on isane loom, sest see ei võitle kunagi nii vihaselt kui emane, kellel on pojad kaitsta.

Ei või ütelda, et tundsin end hästi, sest mul polnud mingeid kogemusi karuvõitluses. Olin küll vana-delt küttidelt kuulnud, et parim võitlusvahend karu vastu on Siberi küti alatine kaaslane ta hädaohtlikul teekonnal taigas ja metsas, nimelt mõõgataoline lai kaheteraga puss. Sellega lõigatakse karu kõht lõhki, milline toiming muidugi suurt osavust ja jõudu nõuab.

Minul aga polnud säärast riista ja taganesin suure puuni, et tuge leida, mis täpsemat sihtimist võimaldab. Mul oli kaasas ainult haavlipüss ja pidin karule silma laskma, kuna harilik haavililaeng karu luud ei läbista. Kui olin hea asendi võtnud, ilmuski nähtavale mu vaenlane. Ta oli võrdlemisi sõbraliku välimusega. paljastas aga siiski hoiatavalt välkuvad hambad. Sel

hetkel tulistasin, ei tabanud aga. Pauk oli karu ärritanud ja ta ajas enese tagumistele käppadele ning lähenes mulle taaroval kõnnakul. Mul tõusid hirmu pärast juuksed püsti, püüdsin end siiski koguda ja virutasin loomale kõigest jõust püssitoruga suhu. Karu hammustas selle lommi ja tahtis mu ümbert kinni haarata. Tundsin end äkki tagasikistavat ja kaotasin teadvuse. Kui ärkasin, nägin kõigepealt lõhestatud kõhuga karu. Selle kõrval seisis rahuliku näoga mu isa, pühkides verest puhtaks oma pussi...

Järgnevate nädalate jooksul ei käinud ma kordagi ilma isata metsas. Kodus aga harjutasin kasutama nn „karutapjat“, lõhestades lõpmatul hulgal liivakotte."

Sellega lõppes onu Petrovi jutt. Ta muutus jälle sõnakehvaks, nagu alati. Meilt lahkudes ütles aga irooniliselt naeratades (nagu see tal kombeks), et võib mulle näidata püssi karu hambajälgedega, kui ma muidu ei usu.

GUIDO TARGO

Argipäev

Päevad, need on enamasti ühesugused, kuid mulle nad meeldivad oma kiire tegevuse poolest. Pühapäevad ei meeldi mulle, sest siis on kas liiga igav või liiga lõbus, ja kui inimesel on igav, siis tal on halb olla. Ma ei tea, kuidas on teistega, aga minuga on alati nii. Seepärast ma kirjeldan ka argipäeva, kuna see mulle palju enam meeldib.

Juba hommikul algab päev ruttamisega. On väikese äratuskella tirin mind unest äratanud, siis ruttu voodist välja ja riide. Riie-tumine, see on lõbus toiming, kui see toimub kiiresti. Mõnel hommikul vaatan kellalt, kui ruttu ma riidesse saan, ja nagu selgub, kulub selleks 4–5 minutit, kusjuures siis ka silmad on pestud. Siis hakkab sööma. Kui söömise olen lõpetanud ja hambad pesnud — lähen kooli.

Koolist koju tulles on mul aega kuni lõunani, mida kasutan meeleldi oma koolisõprade kojusaatmiseks. Koju tulnud ja lõuna söönud, algab mu tegevus kindla kava järele. Kõigepealt tuleb õppimine, siis saksa keele tund ning selle järele saan vabaks. Oma vaba aja veedan mängides ja muul viisil. Peale vaba aega järgneb klaveril harjutamine ja siis füüsiline töö, mis on väga vajaline vaimse töö kõrval. Siis ma raiun

puid ja pumpan vett põõningul asetsevasse paaki.

Tööle järgneb õhtusöök ja siis mu „õnnis tunnike“. Kell seitse nimelt saabub ajaleht, millest loetakse jutte ja tähtsamaid uudiseid. Vahel kui ajalehes pole suuri

Paide loss

H. Oidermaa

uudiseid, loen juturaamatuid. Ka oma kooliraamatud panen õhtul kokku. Ja siis muudkui voodisse. Päale säärast tööpäeva maitseb uni nõnda hää, et kui tahakski veel ülal olla, ei saa, sest uni nõuab oma osa.

Nii veerevadki päevad ajamerre.

Ringvaade

HEIKKI ILOMETS

2.

Kooli meistervõistlused

1938.-39. õppeaastaks valiti kooli spordiringi juhatusse järgmised õpilased: Toivo Sääsk (esimees), Avo Haasmaa (abiesimees), Heikki Ilo mets (kirjatoimetaja), Lembit Aare (laekur), Elmar Loide (varahoidja).

Esimeseks ürituseks oli uuel juhatusel kooli meistervõistluste korraldamine. Võistlused toimusid 10. ja 11. septembril kolmes klassis.

Tehnilised tulemused olid järgmised:

A-klassis, 60 m — T. Sääsk 7,7 (uus kooli rekord); 100 m — T. Sääsk 12,5 (uus kooli rekord); 400 m — E. Loide 60,09; 1000 m — E. Loide 3.06,6; kaugushüpe — E. Lember, 5,27 m; kõrgushüpe — T. Sääsk 1,56 m (uus kooli rekord). Kuulitõuge — A. Haasmaa 13,08 m; kettaheide — A. Haasmaa 33,01 m (uus kooli rekord); odaheide — E. Loide 36,68 m; 4×100 m teatejooksus tuli meistriks koolide kombineeritud meeskond koosseisus: E. Loide, E. Lember, H. Karro ja T. Sääsk ajaga 52,00.

B-klassis tuli viievõistlusel esimeseks H. Ilo mets 11 punktiga. C-klassis kolmevõistlusel tuli esikohale G. Toompea.

Võistlejaid oli keskmiselt. Paremaid tagajärgi saavutasid T. Sääsk ja A. Haasmaa, kes tulid toime mõnede uute rekordide püstitamisega.

ROBERT VOLK

Mõistatusi

1.

Silpmõistatus

de	ke	ke
le	loo	ma
ma	va	va

Silbid tulevad ümber asetada nii, et saadud sõnad annaksid ülalt alla ja vasemalt paremale samad tähendused.

Matemaatiline mõistatus

20	20	20	20	20
25	25	25	25	25
30	30	30	30	30
35	35	35	35	35
40	40	40	40	40

Arvud tulevad asetada nii, et püst-, põik- kui ka ristread annaksid ühesuuruse arvu.

3.

1. Kõrgem matemaatika.
2. Balti riik.
3. Eesti lüüririk (surnud).
4. Järv Saaremaal.
5. Vana Testamendi kreeka keelne tõlge.
6. Muhamedi usk.
7. Eesti ajaleht.
8. Spordiselts Tallinnas.
9. Euroopa riik.
10. Kihelkond Läänemaal.
11. Iisrali rahva esiisa.

Antud sõnadele leida tähendused. Kui sõnad on õieti leitud, annavad esitähed ülalt alla lugedes soome kirjaniku nime (ees- ja perekonnanimi).

Tänase kaanepildi autor on Rein Toom-salu.

„Ajatar“ ilmub kaks korda aastas. Üksiknumber — 25 senti.

Mihkel Roosaare — tegevtoimetaja; Anita Lendre — laekur; Robert Volk — kirjatoimetaja; T. Kaljo — ajakirja vanem (vastutav toimetaja).

VÄLJAANDJA: PAIDE GÜMNAASIUMI, PROGÜMNAASIUMI JA KAUBANDUSKESK-KOOLI KEELE- JA KIRJANDUSRING, PAIDE, POSTI TÄN. 12.

Riigiraamatukogu
Sakala Trükikoda, Viljandis 1938
№ 54397

